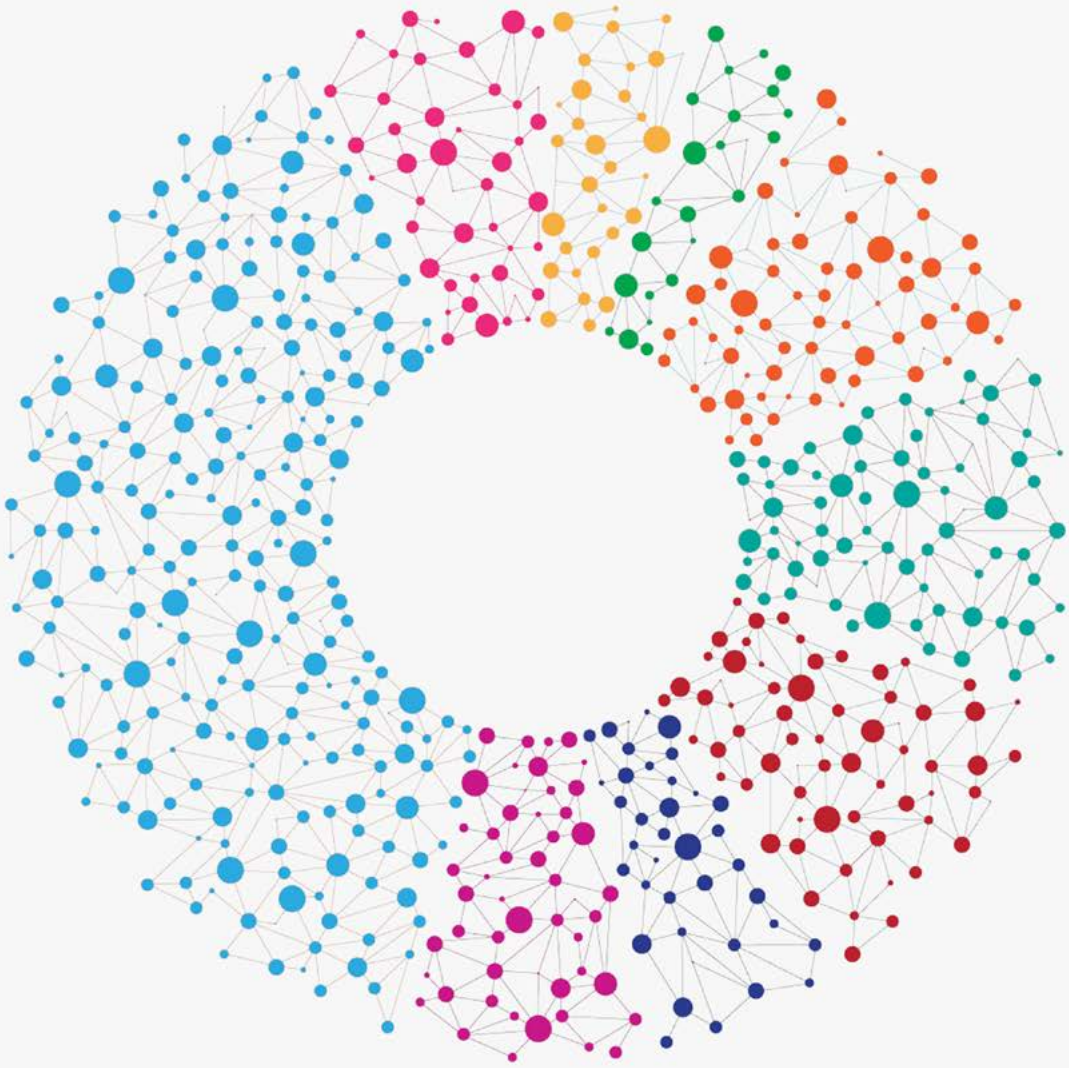

SZAKMAI-MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ A MENEKÜLTEK ÉS OLTALMAZOTTAK TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉSÉT TÁMOGATÓ CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLATOK SZÁMÁRA

Menedék
Migránsokat Segítő Egyesület

Menedék
Migránsokat Segítő
Egyesület

SZAKMAI-MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ A MENEKÜLTEK ÉS OLTALMAZOTTAK TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉSÉT TÁMOGATÓ CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLATOK SZÁMÁRA

Menedék Egyesület
2015.

Kiadvány címe:
Szakmai-módszertani útmutató a menekültek és oltalmazottak
társadalmi beilleszkedését támogató családsegítő szolgálatok számára

A kiadásért felel a Menedék-Migránsokat Segítő Egyesület elnöke
Cím: 1081 Budapest, Népszínház utca 16. III./3.
Telefon: (36-1) 322 1502
Fax: (36-1) 479 0272
E-mail: menedek@menedek.hu
Honlap: www.menedek.hu

Szerzők:
Kiss Adrienn, Udvarhelyi Éva Tessza, Bognár Katalin
Szerkesztette: Udvarhelyi Éva Tessza
Szakértők:
Csicsek Ágota, Gerei Ákos, Kovács Boglárka, Zámbó Lilla, Zentai Lilla
Szakmai lektor: Dr. Veres Annamária, Kováts András

Tördelés, design:
Gyarmati Anett

A kiadványt az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta.
(57438-1/2014/SZOCSZOLG)

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés: menekültek és oltalmazottak a családsegítő szolgálatoknál 5

2. A menekültek és oltalmazott ügyfelekkel végzett munka folyamata 5

3. A menedékjogi eljárás és a nemzetközi védelmi státuszok 9

4. Befogadó állomás 12

5. Az integrációs szerződés megkötése és az integrációs támogatás igénylése 13

6. Az integrációs támogatás összege és felhasználása 14

7. Szociális munka menekültekkel és oltalmazottakkal 15
   - Első interjú 16
   - Gondozási terv 16
   - Interkulturális kompetencia 17
   - A poszttraumás stressz felismerése és kezelése 20
   - Integrációs tevékenység 21
     - a. TAJ-kártya és TAJ-szám 22
     - b. Egészségügyi ellátás 22
     - c. Lakhatás 24
     - d. Lakcím 25
     - e. Szociális ellátás 26
     - f. Oktatás 27
     - g. Foglalkoztatás 27

8. Emberi és állampolgári jogok 28

9. Szakmai érdekvédelem 29

10. Hasznos források és szervezetek 30

11. Ajánlott irodalom 31

1. Bevezetés: menekültek és oltalmazottak a családsegítő szolgálatoknál

Jelen módszertani kiadvány célja, hogy támpontul szolgáljon a családsegítő szolgálatok munkatársai számára, akik személyes szociális szolgáltatást nyújtanak a Magyarországon elismert menekült és oltalmazott státuszú emberek társadalmi beilleszkedésének elősegítése érdekében. A feladat ellátásának alapja a menekültügyi rendszer szakpolitikai keretét adó, a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény[1] és annak végrehajtási rendelete.[2] A 2014. január 1-től hatályos változás egyik leghangsúlyosabb eleme, hogy az integrációt célzó támogatásokhoz való hozzáférés a területileg illetékes családsegítő szolgálattal való rendszeres együttműködési kötelezettség teljesítésének függvénye.

A családsegítő szolgálat feladata a rendszeres kapcsolattartás a menekültekkel és oltalmazottakkal, a családsegítő központ minden szolgáltatásának elérhetővé tétele számukra, a gondozási tervben foglaltak megvalósítása, valamint a menekült vagy oltalmazott személy társadalmi beilleszkedéséről szóló beszámoló és környezettanulmány elkészítése. A családsegítő szolgálat munkatársának feladata, hogy **minden hónap 5. napjáig igazolja az illetékességi területén együttműködő menekültek és oltalmazottak körét a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal felé.**[3]

Megjegyzés: ez a kiadvány a 2015. augusztus 1. előtt érvényes jogszabályi helyzetet mutatja. Az újonnan életbe lépett változások jelentősen érintik a menekültek elismerésre vonatkozó eljárást, de gyakorlati megvalósulásuk még nem világos. A családgondozók elsősorban olyan ügyfelekkel dolgoznak, akik a menedékjogi törvény korábban hatályos változata szerinti eljárásban vettek részt, vagy az új szabályok szerint kapták meg a menekültstátuszt. A családsegítő szolgálatok menekültekkel és oltalmazottakkal kapcsolatos tevékenységét a jelen jogszabályi változások nem érintik.

2. A menekült és oltalmazott ügyfelekkel végzett munka folyamata[4]

Menedékjogi kérelem benyújtása: A menedékjogi eljárás a menekültügyi hatóságnál az elismerés iránt személyesen benyújtott kérelemre indul.

Előzetes vizsgálati eljárás: Az előzetes eljárás célja annak vizsgálata, hogy Magyarország-e az illetékes a kérelem elbírálására. Az ügyintézés határideje 30 nap, amely nem hosszabbítható meg. A kérelmező befogadó állomáson, menekültügyi őrizetben vagy magánszálláson tartózkodik.

Megszüntetés: Az előzetes eljárást megszüntetik, ha a kérelmező visszavonja kérelmét, eltűnik a hatóságok látóköréből, a személyes meghallgatáson indoklás nélkül nem jelenik meg, a nyilatkozattételt megtagadja, meghal, illetve ha kiutasítását már végrehajtották.

[1] 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról (Met). Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

[2] 301/2007. (XI.9.) kormányrendelet a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700301.KOR

[3] A családsegítők feladatainak részletes leírását, valamint a feladatok végrehajtásának ellenőrzését lásd a 301/2007. (XI.9.) kormányrendeletben a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700301.KOR

[4] Az útmutató ezen fejezetét jelentősen érintik a 2015 augusztusában és szeptemberében életbe lépett jogszabályi változások, ezért az éppen aktuális információk eléréshez mindig szükséges a hatályos jogszabályok ellenőrzése.

Menedékjogi kérelem benyújtása
Előzetes vizsgálati eljárás
Megszüntetés
Elutasítás
Részletes eljárásra utaló végzés
Felfüggesztés
Átadás dublini eljárással
Részletes vizsgálati eljárás
Elutasítás
Megszüntetés
Magán-szállás
MÖBEK
Menekült, oltalmazott státusz megszerzése
A kérelmező a menedékjogi eljárás során befogadó állomáson menekültügyi őrizetben vagy magánszálláson tartózkodik
Befogadó állomás
Személyi igazolvány, lakcímkártya, adó- és TAJ-kártya
RMK Lakhatási program
Baptista Szeretet-szolgálat
Albérlet
Szívességi lakás-használat
Hajléktalanság
Integrációs szerződés iránti kérelem
Elutasítás
Integrációs szerződés megkötése a BAH-al
Családsegítő szolgálattal való kapcsolatfelvétel, -tartás
Gondozási terv
Integrációs támogatás határozat
Kapcsolattartási kötelezettség
Nyelvtanulás
Támogatás folyósítása
Álláskeresőként való regisztráció
Lakhatás
Egyéb: pl. iskolai végzettség megszerzése
Kapcsolattartási, egyéb kötelezettség be nem tartása
Támogatás folyósításának megszüntetése
Támogatás felfüggesztése

Részletes eljárásra utaló végzés: A hatóság magánszálláshelyet, befogadó állomást jelöl ki szálláshelyként (kivéve, ha személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, intézkedés vagy büntetés, vagy idegenrendészeti eljárásban elrendelt személyi szabadságot korlátozó intézkedés van hatályban).

Felfüggesztés: Ha nem Magyarország az illetékes, és sor kerül a dublini eljárásra, annak befejezéséig az előzetes eljárást felfüggesztik. 3 napon belül nyújtható be felülvizsgálati kérelem a BÁH-nak, aki továbbítja azt a bíróságnak. Itt 8 napon belül születik döntés.

Elutasítás: ha EU-s állampolgár; egy tagállam vagy harmadik ország már elismerte menekültként; az elutasító döntést követően azonos tényekre alapozva ismételten kérelmez; illetve van olyan ország, amely rá nézve biztonságos harmadik országnak minősül.

Átadás dublini eljárással: Ha a dublini eljárás átadással zárul, az előzetes eljárást a hatóság megszünteti, mellyel szemben nincs helye jogorvoslatnak. Ha a megkeresett tagállam nem veszi át a kérelmezőt, az előzetes eljárás folytatódik.

Részletes vizsgálati eljárás: A kérelmező köteles a kijelölt szálláshelyen életvitelszerűen tartózkodni. Az eljárást 2 hónapon belül kell lefolytatni, ennek során vizsgálják a menekültkénti/oltalmazottkénti elismerés feltételeinek fennállását.

Elutasítás: A kérelem alaptalansága esetén elutasítják, a határozattal szemben bírósági felülvizsgálatnak van helye. 8 napon belül lehetséges a BÁH-nál bírósági felülvizsgálatot benyújtani, melynek halasztó hatálya van. A bíróság 60 napon belül, peres eljárásban dönt.

Megszüntetés: A részletes eljárást megszüntetik, ha a kérelmező visszavonja kérelmét, eltűnik a hatóságok látóköréből, a személyes meghallgatáson indoklás nélkül nem jelenik meg, a nyilatkozattételt megtagadja, meghal, illetve ha kiutasítását már végrehajtották.

Menekült, oltalmazott, befogadott státusz megszerzése: a menekült státusz határozatlan időre, az oltalmazott státusz (kiegészítő védelem) 5 évig és a befogadott státusz (visszaküldés tilalma): 1 évig érvényes.

Magánszállás: Rendelkezésre állást biztosító intézkedés keretén belül a menedékjogi eljárás során a menekültügyi hatóság magánszálláshelyet is elrendelhet kijelölt tartózkodási helyként.

MÖBEK: A menedékjogi eljárás menekültügyi őrzött befogadó központban (MÖBEK) is lefolytatható, ha a személyazonosság/állampolgárság nem tisztázott, ha a kérelmező a hatóságok elől elrejtőzött, ha fennáll a szökés lehetősége, vagy a kérelem repülőtéri eljárásban indult.

Befogadó állomás: A bicskei, debreceni vagy vámosszabadi befogadó állomásokon való tartózkodás a menekültként vagy oltalmazottként történő elismerést követően maximum 2 hónapig lehetséges (a különleges bánásmódot igénylő személyeknek is).

RMK lakhatási program: A Református Missziói Központ Menekültmisszió lakhatási programjának keretében a támogatott albérletbe felvételi eljárás során lehetséges bekerülni (amennyiben van projekt).

Baptista Szeretetszolgálat: A szeretetszolgálat a Baptista Integrációs Központ Hajléktalanok Átmeneti Szállását, valamint a Menekülteket és Oltalmazottakat Befogadó Családok Átmeneti Otthonát működteti menekültek és oltalmazottak számára.

Albérlet: A menekült és oltalmazott ügyfelek jelentős része albérletben lakik a státusz megszervezése után.

Szívességi lakáshasználat: Az ügyfelek körében igen gyakori a pár napra, hétre, hónapra szóló, gyakran viszonossági cseréken alapuló szívességi lakáshasználat.

Hajléktalanság: A menekült és oltalmazott személyek jogosultak a magyarországi hajléktalanellátó és gyermekvédelmi intézményrendszer igénybevételére, így ha nincsen más lehetőség, éjjeli menedékhelyen vagy átmeneti szállón is élhetnek, a gyerekes családok pedig jelentkezhetnek anyaotthonba vagy családok átmeneti otthonába.

Személyi igazolvány, lakcímkártya, adó- és TAJ-kártya: A 2 hónap elsősorban az alapvető dokumentumok beszerzésére szolgál.

Integrációs szerződés iránti kérelem: Az integrációs szerződést a menekült/oltalmazott kérelemre, a menekültügyi hatósággal köti meg. A kérelem a menekültkénti/oltalmazottkénti elismerésről szóló jogerős határozat keltétől számított 4 hónapon belül nyújtható be.

Elutasítás: A menekültkénti elismeréstől számított 4 hónapon túl integrációs támogatás iránt beadott kérelmeket a BÁH elutasítja. Az egyszer már folyósított integrációs támogatást annak megszüntetése után nem indítják újra.

Integrációs szerződés megkötése a BÁH-hal: Az integrációs szerződés időbeli hatálya az elismeréstől számított két évig terjedhet.

Integrációs támogatás határozat: Az integrációs támogatásra való jogosultság esetén a BÁH az integrációs szerződés megkötésére irányuló kérelem alapján határozatot hoz a támogatás összegéről, folyósításának feltételeiről.

Támogatás folyósítása: A támogatás a szerződés aláírásának időpontjától teljes hónapra jár, ha az aláírás a hónap 15. napjáig megtörtént. Ha azonban erre a hónap 15. napját követően került sor, a támogatás a szerződés aláírását követő hónaptól kezdődően jár.

Családsegítő szolgálattal való kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás: A BÁH az integrációs szerződésre vonatkozó kérelem után haladéktalanul felveszi a kapcsolatot az illetékes családsegítő szolgálattal a gondozási terv elkészítése érdekében.

Kapcsolattartási kötelezettség: Az integrációs szerződés első hat hónapja során a menekült köteles legalább hetente egyszer megjelenni a CSSK-nál. A kapcsolattartási alkalmak száma a második hat hónaptól kezdődően csökkenhet, de minimum havonta egynek meg kell valósulnia.

Gondozási terv: A szerződés aláírását követő 30 napon belül a CSSK szociális munkása gondozási tervet készít az ügyfél bevonásával, amelyet jóváhagyásra meg kell küldenie a BÁH-nak. Ezen a ponton nagy szükség van tolmácsra, hiszen a terv kötelező érvényű az ügyfél számára.

Álláskeresőként való regisztráció: Ha a menekült/oltalmazott nem áll munkaviszonyban, köteles álláskeresőként regisztrálni a gondozási tervben meghatározott időtartamon belül.

Lakhatás: A menekült ügyfelek esetében a biztos lakhatás megszerzése az egyik legfontosabb feladat.

Nyelvtanulás: Államilag szervezett magyartanítás híján fontos az önkéntes segítők bevonása a nyelvórák megszervezésében, nyújtásában.

Kapcsolattartási kötelezettség be nem tartása: Amennyiben a támogatásban részesülő menekült/oltalmazott nem jelenik meg a CSSK-nál a kapcsolattartási alkalmakon, és ezt nem indokolja, a támogatást a BÁH a CSSK jelentése alapján felfüggeszti v. megszünteti.

Támogatás folyósításának felfüggesztése: A menekült vagy oltalmazott ügyfél integrációs támogatása felfüggeszthető, ha legalább, 30 napig folyamatosan nem teljesíti az integrációs szerződésből rá háruló kötelezettségeket; ha vagyonára és jövedelmére vonatkozóan valótlan nyilatkozatot tesz; ha 30 napot meghaladó fekvőbeteg gyógyintézeti ellátása szükséges; vagy ellene három év vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás indult.

Támogatás folyósításának megszüntetése: A BÁH megszünteti az integrációs támogatást, ha a menekült/oltalmazott több, mint 30 napig folyamatosan és önhibájából eredően nem teljesíti az integrációs szerződésből rá háruló kötelezettségeket.

3. A menedékjogi eljárás és a nemzetközi védelmi státuszok

A menekültüggyel kapcsolatos nemzetközi egyezményt, az 1951 es Genfi Konvenciót hazánk 1989-ben ratifikálta.[5] Jelenleg a menedékhez való jogot az Alaptörvény az alábbiak szerint határozza meg. *„XIV. cikk (3) Magyarország – ha sem származási országuk, sem más ország nem nyújt védelmet –kérelemre menedékjogot biztosít azoknak a nem magyar állampolgároknak, akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott."*[6]

Ha frissen az országba érkezett, vagy régóta itt élő, de lejárt vagy visszavont tartózkodási engedéllyel rendelkező ügyfél keresi fel a családsegítő szolgálatot, akinek esetében felmerül a menedékjogi kérelem benyújtása, mindenképpen célszerű a **Magyar Helsinki Bizottság** jogászaival konzultálni. Hazánkban a menedékjogi eljárás egyéni **kérelemre** indul, és két fő szakaszra bontható.

Előzetes vizsgálat eljárás[7][8]

Az **előzetes vizsgálati eljárás** során a menekültügyi hatóság a kérelem benyújtásától számított 30 napon belül többek között megvizsgálja, hogy *„fennállnak-e a dublini rendeletek alkalmazásának feltételei,"*[9] azaz Magyarország-e a felelős schengeni tagállam az eljárás lefolytatására. Az ún. dublini rendelet[10] célja, hogy a lehető leghamarabb megállapítsák a menedékjogi kérelem megvizsgálásáért felelős országot.

[5] 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98900015.TVR

[6] Magyarország Alaptörvénye. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV

[7] 2015. augusztus 1-től az itt leírtakhoz képest jelentős változások léptek életbe a menedékjogi eljárás vonatkozásában.

[8] Az útmutató ezen részét jelentősen érintik a 2015 augusztusában és szeptemberében életbe lépett jogszabályi változások, ezért az éppen aktuális információk eléréshez mindig szükséges a hatályos jogszabályok ellenőrzése.

[9] 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 49. § (1) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

[10] Tájékoztató a dublini eljárásról. Elérhető: http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&id=424:dublini eljaras&Itemid=467&lang=hu#

Részletes vizsgálati eljárás

Ha az előzetes szakaszban bebizonyosodik, hogy hazánk az első olyan schengeni ország, ahova a kérelmező bizonyíthatóan belépett, akkor következik a második szakasz, az ún. **részletes vizsgálati eljárás**[11]. A kérelmező *„menekültkénti meghallgatását"*, azaz a személyes menekülési történetének előadását is magában foglaló folyamatot a részletes eljárásra utaló végzés meghozatalától számított *két hónapon belül* kell lefolytatnia a hatóságnak (ez a határidő egy alkalommal meghosszabbítható).

Nemzetközi védelem

Ha a menedékjogi eljárás során a menekültügyi hatóság úgy dönt, hogy adott kérelmező **nemzetközi védelemre** jogosult**,** az alábbi státuszokat állapíthatja meg.[12]

Menekült: menekültstátuszt azok a személyek kapnak, akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott. A menekült személyt – a választójog és a magyar állampolgárságot feltételként megszabó munkakörök kivételével, valamint ha jogszabály kifejezetten eltérően nem rendelkezik – ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a magyar állampolgárokat.

Az elismert menekült személyazonosító igazolvánnyal, lakcímkártyával, adó és – ideális esetben – társadalombiztosítási azonosító jelet tartalmazó igazolvánnyal, valamint ún. úti okmánnyal rendelkezik.[13] A menekültek és oltalmazott számára igényelhető úti okmány nem azonos a magyar állampolgárok útlevelével, kiadásának feltételeit és eljárásrendje **itt megtalálható.**

A menekültek munkavállalása jogilag és technikailag is ugyanolyan módon lehetséges, mint a magyar állampolgároké, azaz nem szükséges pl. munkavállalási engedély megszerzése. Ezzel együtt, a menekült vagy oltalmazott státuszú személyes nem jogosultak munkát vállalni más EGT tagállamban, mert a szabad munkavállalás joga az EGT állampolgársághoz kötődik.

A menekült státuszú személyeknek joga van a családegyesítéshez (lásd lent), valamint a magyar állampolgárságról szóló törvény[14] értelmében kedvezményes feltételekkel – három év állandó bejelentett, megszakítás nélküli magyarországi lakcím megléte esetén – kérhetik honosításukat. A honosításkor a lakcím igazolásakor az egyik lakóhelyről másik helyre való költözés nem, a bejelentkezés időbeli folytonossága azonban számít. Így akár egyetlen olyan nap, amikor a központi adatbázisban nem szerepel érvényes bejelentett lakóhely, a három éves beszámítandó periódus újrakezdését jelenti.

Bár a menekült státusszal kapcsolatban a köznyelv gyakran említi, hogy tíz évig érvényes, valójában határozatlan időre (visszavonásig) szól.

[11] Az előzetes vizsgálati eljárás további lehetséges kimenetei: megszüntetés, elutasítás. További információ: 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, VIII. fejezet, 47 55. § Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

[12] Az előzetes vizsgálati eljáráshoz hasonlóan a részletes eljárás további lehetséges kimenetei: a megszüntetés, elutasítás. További információ: 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, VIII. fejezet, 47 55. § http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

[13] Az úti okmányról a külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény végrehajtásáról szóló 101/1998. (V. 22.) Korm. rendelet rendelkezik: http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=99800101.KOR

[14] 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300055.TV

Oltalmazott: kiegészítő (oltalmazotti) védelemben az a személy részesül, aki nem felel meg a menekültkénti elismerés feltételeinek, azonban fennáll a veszélye, hogy a származási országába való visszatérés esetén súlyos sérelem érné. A státusz indokoltságát ötévente felül kell vizsgálni, lejártával a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal ún. védelmi igény felülvizsgálatát célzó eljárást kezdeményez. Az újabb meghallgatásról szóló értesítés postázása miatt kiemelten fontos, hogy – különösen a státusz lejárta előtti időszakban – a Hivatal birtokában legyen az ügyfél aktuális értesítési címének, telefonszámának és email címének.

A státuszhoz kapcsolódó jogosultságok és kötelezettségek köre azonos a menekült státuszéval, kivéve, hogy az oltalmazottakat nem illeti meg a kedvezményes honosítás és a kedvezményes családegyesítési eljárás, továbbá más típusú úti okmányra jogosultak.

Fontos, hogy a nemzetközi védelemben részesülők ügyében eljáró hatóságok, szervezetek részéről tilos a személyes kapcsolatfelvétel a származási ország hivatalos intézményeivel, illetve annak bármely országban lévő külképviseletével (nagykövetséggel, konzulátussal). A menekült vagy oltalmazott részéről a származási országgal történő kapcsolatfelvétel a státusz elvesztését eredményezheti. Ugyanez vonatkozik arra is, ha az adott személy visszautazik a származási országába. A bizonyítható esetekben a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal eljárást kezdeményez, melynek eredménye a nemzetközi védelem visszavonása lehet.

Menedékes: Bár a menedékjogi törvényben több helyen szerepel a menedékes státusz, jelenleg (2015) hazánkban nincs ilyen jogállású személy. A menedékes ideiglenes státusz, amely a Magyarország területére *„hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetve az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése – így különösen kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód"*– miatt, egyszerre tömegesen menekülő külföldiek számára adható.[15] A szociális törvény hatálya a menedékesekre sem terjed ki.

Érdemes megemlíteni két további státuszt is, amelyek noha nem tartoznak a menedékjogi törvény hatálya alá, de előfordulhatnak a családgondozók gyakorlatában.

Befogadott: a befogadott státuszt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény[16] nevesíti, tehát kívül esik a menedékjogi törvény hatályán. A jogszabály 2. § (f) bekezdése szerint befogadott az, *„aki az állampolgársága – hontalan esetén a szokásos tartózkodási helye – szerinti országba átmenetileg azért nem küldhető vissza, mert ott az Alaptörvény XIV. cikk (2) bekezdésében meghatározott magatartásnak[17] lenne kitéve, és nincs olyan biztonságos harmadik ország, amely befogadja, de nem jogosult sem menekültkénti vagy hontalankénti elismerésre, sem ideiglenes vagy kiegészítő védelemre."*[18]

A befogadottak egy évre szóló humanitárius célú tartózkodási engedéllyel rendelkeznek, amelyet minden évben újra meg kell hosszabbítaniuk. Munkavállalásuk csak munkavállalási engedély megszerzése esetén lehetséges, szociális jogosultságaik pedig igen szűk mezsgyén mozognak, mivel a szociális törvény hatálya rájuk nem terjed ki. Mindez végeredményben egy „megtűrt" állapotot eredményez.[19]

[15] 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 19. § (b) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

[16] 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700002.TV

[17] (3) Alaptörvény XIV. cikk (2):„Senki nem utasítható ki olyan államba, vagy nem adható ki olyan államnak, ahol az a veszély fenyegeti, hogy halálra ítélik, kínozzák vagy más embertelen bánásmódnak, büntetésnek vetik alá." http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV

[18] A várhatóan 2015 szeptemberében hatályba lépő jogszabály módosításoknak köszönhetően a befogadott státusz a menedékjogi törvénybe kerül. Ezzel a státuszok jobban átláthatóvá válnak.

[19] Befogadottak és emberkereskedelem áldozatainak ellátása. Elérhető: http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=534&Itemid=1283&lang=hu#

Hontalan: Az a személy hontalan, akit saját jogán egyetlen ország sem ismer el állampolgárának.[20] Mivel a kifejezés egy külön jogi kategóriát jelöl (hontalan státusz), lehet valaki egyszerre menekült státuszú és származási országát tekintve hontalan (pl. palesztinok).

Mivel az integrációs szerződés megkötésére csak a menekültek és oltalmazottak jogosultak, a családsegítő szolgálatok munkatársai az esetek túlnyomó többségében e két státusszal rendelkező ügyfelekkel találkoznak.

4. Befogadó állomás

Hazánkban jelenleg három, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által fenntartott befogadó állomás működik **Bicske**, **Debrecen** és **Vámosszabadi** telephelyeken. A menekült és oltalmazott státuszú személyek a befogadó állomásokon a menekültként vagy oltalmazottként való elismeréstől számított maximum 60 nap időtartamban tartózkodhatnak. A menedékjogi eljárás során ebben az időszakban a szociális munkások legfontosabb feladata a személyes alapokmányok (személyazonosító igazolvány, lakcímkártya, TAJ-kártya, adókártya) beszerzésében való segítségnyújtás. Ezeknek az okmányoknak a megléte nagyon sokat segít a későbbi integrációban.

A másik cél, hogy a befogadó állomáson élő személy eldöntse, hogy az elismerést követő két hónap elteltével pontosan melyik településre vagy Budapest mely kerületébe kíván költözni. Az intézményekben töltött idő rövidsége miatt a táborok előintegráció terén betöltött szerepe korlátozott, hiszen a dokumentumok beszerzésén és a lakáskeresésben való segítségnyújtáson túl érdemi segítségnyújtásra, a magyar kultúrát és szokásokat bemutató kurzusok szervezésére igen kevés idő és lehetőség marad. A kiköltözést követően a családsegítő szolgálatok munkatársainak kiemelt szerepe van a minél szélesebb körű információ átadásában, ide értve a lakásbérleti szerződésben foglaltakat, a családegyesítés lehetőségeit, annak kedvezményes feltételeit, oktatási, továbbtanulási lehetőségeket és az egészségügyi rendszerek működését, stb.

Gyakorló családgondozók tollából: hosszú távú együttműködés

„Az integrációs támogatást kérelmezőnek a helyi adottságok, lehetőségek ismeretének hiányában, vagy hiányos ismeretében kell(ene) kiválasztania, hogy a befogadó állomás elhagyása után melyik településen/budapesti kerületben kíván letelepedni. A valóságban az adódó lakhatási lehetőségek függvényében ez később (akár közvetlenül a fővárosba érkezés után) gyakran módosul. Budapest, bár 23 kerülete van, mégis egységes város. Gyakori a kerületek közötti költözés. A jogszabály betűje szerint ilyenkor az ügyfélnek az éppen aktuális tartózkodási helye szerinti családsegítő szolgálattal kellene a kapcsolatot tartania, a hatóságnak pedig minden egyes alkalommal módosítania kellene az integrációs szerződést. Amennyiben komolyan vesszük azt, hogy a segítő munka egy folyamat, amelyben kiemelkedő jelentősége van a személyes faktornak (hogy a kliens és a segítő kölcsönösen megismeri egymást, bizalom alakul ki közöttük), akkor rendkívül károsnak kell tartanunk azt, hogy a segítő folyamatnak külső, adminisztratív okokból újra és újra meg kellene szakadnia és újabb segítővel újra kellene kezdődnie. Ezt a hátrányt nem lehet áthidalni a meg-

[20] 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról. Elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700002.TV

előző dokumentáció átküldésével. Ezért intézményünkben azt a gyakorlatot folytatjuk, hogy amennyiben a segítő kapcsolat már kialakult, és az ügyfél velünk szeretné a segítő kapcsolatot fenntartani, nem küldjük automatikusan másik, „illetékes" családsegítő szolgálathoz. A BÁH – megfelelő dokumentálás esetén – ezt a gyakorlatot elfogadja." (Újbudai Humán Szolgáltató Központ)

5. Az integrációs szerződés megkötése és az integrációs támogatás igénylése

Az integrációs támogatás igénybevételének alapfeltétele az ügyfél kérelmére a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatallal kötött **integrációs szerződés,** amely a Met. 2. § (n) szerint *„tartalmazza a hatósági szerződéssel érintett felek jogait és kötelezettségeit, a külföldi együttműködési kötelezettségét, valamint a szerződés megszegésének jogkövetkezményeit."* A megkötésre irányuló kérelem benyújtása a státuszról szóló jogerős határozat keltétől számított négy hónapig lehetséges, az ezen túl benyújtott kérelmeket a hatóság nem fogadja el. A maximum két évre szóló integrációs szerződés keretén belül **kötelező** igénybe venni a családsegítő szolgálat személyes szociális szolgáltatásait, hiszen az integrációs támogatást a Hivatal ezek alapján folyósítja. Amennyiben az ügyfélnek nem sikerül sehol lakcímet létesíteni, de szeretne integrációs szerződést kötni, elegendő, ha a kérelemben feltünteti, hogy hol kíván lakóhelyet létesíteni.

A menekültügyi hatóság a kérelem benyújtását követően felveszi a kapcsolatot a kérelemben lakóhelyként megjelölt település vagy kerület illetékességi területén működő családsegítő szolgálattal, hogy értesítse az integrációs szerződés iránti kérelmet benyújtó személy várható érkezéséről. A szerződést a menekült vagy oltalmazott a befogadó állomáson vagy a BÁH ügyfélszolgálatán írja alá, abból azonban saját példányt ekkor még nem kap.

Gyakorló családgondozók tollából: kapcsolatfelvétel

„A családsegítő szolgálattal való kapcsolattartásnak, a rendszerességnek, illetve különösen az első kapcsolatfelvétel időpontjának jelentősége az integrációs támogatás folyósítása szempontjából sokszor nem világos az ügyfelek számára. Számos esetben nehézséget okoz a családsegítő intézmény épületének megtalálása is. Ezért amennyiben tudomást szerzünk arról, hogy egy ügyfél az integrációs kapcsolattartást intézményünknél szeretné teljesíteni, igyekszünk vele a kapcsolatot telefonon, e mailben, vagy a befogadó állomás szociális munkásán keresztül felvenni, és erről tájékoztatni." (Újbudai Humán Szolgáltató Központ)

Az integrációs szerződés aláírását követően a menekült vagy oltalmazott ügyfél az értesítés kézhezvétele után (amely történhet a befogadó állomáson vagy azon kívüli magánszálláson is, ha az ügyfél az új címet megadta a Hivatalnak) haladéktalanul köteles felvenni a kapcsolatot a lakóhely szerint illetékes családsegítő szolgálattal. Ez azért fontos, hogy a szerződés aláírását és határozat meghozatalát követően a támogatás folyósítása folyamatos lehessen. Az okmányirodai ügyintézés elhúzódása miatt előfordulhat, hogy a személyes iratok ezen időtartam alatt még nem készülnek el, de a személyi igazolvány és a bankszámla hiánya a kezdeti időszakban nem akadálya az integrációs támogatás folyósításának, mert azt kivételes esetben – különösen a folyósítás kezdeti időszakában – postai úton is lehet

kézbesíteni. A menekültek és oltalmazottak támogatást igényelhetnek a menekültügyi hatóságtól ahhoz, hogy a vidéki befogadó állomásokról ügyintézés céljából utazzanak (ezt nevezik utazási kedvezménynek). Az utazási támogatást a befogadó állomások szociális munkásainak segítségével lehet igényelni.

A családsegítő szolgálattal való késedelmes személyes kapcsolatfelvétel miatt az ügyfél eleshet az adott havi támogatástól, mert a vonatkozó szabályozás ezt az együttműködés hiányaként értékeli. Az esetek egy részében segíthet, ha az ügyfél (például a tábori szociális munkás segítségével) valamely más, dokumentálható formában (telefonon, de még inkább emailen keresztül) kapcsolatot teremt a családsegítő szolgálattal. Ezen kívül, amint a családsegítő szolgálat munkatársai megkapják a BÁH értesítését, mindenképpen érdemes felvenniük a kapcsolatot a befogadó állomásokkal az ügyfél elérése érdekében.

6. Az integrációs támogatás összege és felhasználása

A menekültügyi hatóság az integrációs szerződéssel egyidejűleg a támogatást kérelmező **rászorultságának** függvényében dönt a menekült specifikus pénzbeli ellátáshoz való hozzáférésről, azaz az integrációs támogatásra való jogosultságról. A támogatás megítélésekor, a rászorultsági küszöb számításakor fontos szempont a családon belüli egy főre eső jövedelem nagysága.

Ha a menekült vagy oltalmazott az integrációs támogatás folyósításának ideje alatt jövedelemben részesül (ide értendő a befogadó állomáson való tartózkodás alatt kapott pénzbeli juttatás), akkor az integrációs támogatás összege a jövedelem nettó összegével csökken. Ha a nettó jövedelem összege magasabb, mint az integrációs támogatás, akkor a menekültügyi hatóság felfüggeszti a folyósítást. Az alábbi táblázat tartalmazza az integrációs támogatás hathavonta csökkenő összegét, amelyet a menekültügyi hatóság a döntést követően határozatban rögzít.

Maximum 24 hónap	**Egyedülálló személy részére**	**Család részére (Maximum 215 000 Ft/család/hó)**	
		Nagykorú személyek részére	**Kiskorú személyek részére**
1-6 hónap	90 000 Ft/fő/hó	85 000 Ft/fő/hó	25 000 Ft/fő/hó
7-12 hónap	67 500 Ft/fő/hó	63 750 Ft/fő/hó	18 750 Ft/fő/hó
13-18 hónap	45 000 Ft/fő/hó	42 500 Ft/fő/hó	12 500 Ft/fő/hó
19-24 hónap	22 500 Ft/fő/hó	21 250 Ft/fő/hó	6 250 Ft/fő/hó

Forrás: A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal integrációs szerződése, 3.2 és 3.3 pontja, 3.o.

Annak érdekében, hogy az integrációs támogatás jól hasznosulhasson, a kezdeti nagyobb kiadások miatt lehetőség van az integrációs támogatás folyósításának átütemezésére. Egyedülálló személy esetében a jogszabály szerint a maximális átütemezés az első kifizetésnél 226.100 Ft lehet, ami azt jelenti, hogy az első hónapban ezt a pénzt a havi összegen túl kapja meg. Azonban ezért cserébe az első 12 hónapon át minden hónapban csak 60.750 Ft-ot kap. Azaz ha valaki átütemezést kér, az első hónapban 286.850 Ft-ot, majd utána 11 hónapig 60.750 Ft-ot kap. A harmadik félévtől visszaáll a jogszabályban megha-

tározott sztenderd összeg. Az integrációs támogatás átütemezését az ügyfelek kb. 90% kéri, azonban fontos az ügyfelet tájékoztatni arról, hogy az átütemezés miatt az első, nagyobb összeg folyósítása után több idő telik el a következő pénzösszeg folyósításáig. Az elmúlt időben a BÁH gyakorlata az, hogy egyedülállók esetén az átütemezett összeget két részletben folyósítják.

Noha az integrációs támogatás biztosítása egyfajta egzisztenciális biztonságot nyújt a menekülteknek és oltalmazottaknak, ami a korábbi rendszerhez képest jelentős fejlődés, a gyakorlatban a családsegítő szolgálatok számos nehézséggel szembesülhetnek az ügyfelekkel végzett munka során. Előfordul például, hogy az albérleti kaució kifizetése után az ügyfeleknek nem áll rendelkezésükre elegendő pénz a mindennapi megélhetés biztosítására, vagy a lakbér kifizetésére. Ilyen esetekben a családgondozónak érdemes felvenni a kapcsolatot a lakástulajdonossal és tájékoztatni az integrációs támogatás menetrendjéről, hiszen a támogatási rendszerről való hivatalos információnyújtás sok esetben megnyugtató lehet, és nagyobb rugalmasságot eredményezhet a lakástulajdonosok részéről.

A családsegítő szolgálatok visszatérő tapasztalata, hogy bár a mindenkori havi támogatásnak minden hónap 15-éig kellene megérkeznie, a támogatottak sokszor később jutnak hozzá. Fontos tudni, hogy ahhoz, hogy az ügyfél a támogatást minden hónap 15-éig megkapja, elengedhetetlen, hogy **a családgondozó havi jelentése minden hónap 5-éig megérkezzen a BÁH-hoz,** mert ennek elmaradása esetén a támogatás folyósítása csúszhat. A folyósítás biztonsága tehát az ügyfél, a családgondozó és a BÁH közös felelőssége.

A menekült vagy oltalmazott ügyfél integrációs támogatása felfüggeszthető, ha legalább, 30 napig folyamatosan nem teljesíti az integrációs szerződésből rá háruló kötelezettségeket; ha vagyonára és jövedelmére vonatkozóan valótlan nyilatkozatot tesz; ha 30 napot meghaladó fekvőbeteg gyógyintézeti ellátása szükséges; vagy ellene három év vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás indult.[21]

7. Szociális munka menekültekkel és oltalmazottakkal

Gyakorló családgondozók tollából: a családsegítők kiválasztása

„Tekintettel arra, hogy ezek a szükségletek a nyelvi különbségekből adódóan speciális felkészültséget igényelnek, a családgondozó kiválasztásánál elsősorban ennek áthidalására kell tekintettel lenni, és olyan családgondozó bevonásával kell segíteni a családot, aki lehetőség szerint legalább középfokon beszél egy nemzetközileg (el) ismert idegen nyelvet. Másodlagos szempontként a kulturális különbségekből (pl. származási országban megszokott nemi egyenlőségi viszonyok) és az egyéni életútban fellelhető krízisekből (pl. a származási országban vagy menekülés közben átélt nemi erőszak) fakadó problémák megelőzése érdekében, mindezeket figyelembe véve kell meghatározni, hogy nő, vagy férfi családgondozó foglalkozzon a szolgáltatást igénybe vevő személlyel. A családgondozó kiválasztásánál mindezeken felül az alábbi szempontokat javasolt figyelembe venni:

– kiemelkedő kommunikációs készség

– konfliktuskezelő képesség

[21] Az integrációs támogatás megszüntetésének szabályait a menedékjogi törvény 32/D § 2. bekezdése tartalmazza. 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 19. § (b) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700080.TV

– interkulturális kompetencia, empátia, tolerancia
– az esetleges traumatizáltság miatt fellépő mentális krízisek, traumák felismerése".
(DMJV Családsegítő Központ módszertani kiadványa)

Első interjú

Szociális szakemberként az első interjú során érdemes minél több alapinformációt átadni és megtudni az ügyfél aktuális helyzetét, készségeit illetően. Egy lehetséges protokollt vázolnak fel az alábbi, rugalmas sorrendet követő lépések.

- *Szerepek:* az adott intézmény, szolgáltatás bemutatása, az együttműködés kereteinek lefektetése.
- *Dokumentáció:* a személyes alapokmányok (személyazonosító igazolvány, lakcímkártya, adókártya, TAJ-kártya, státuszról szóló határozat) írásos hozzájárulás utáni fénymásolása. Fontos az ügyfél tájékoztatása arról, hogy hivatalos küldeményeit mindig vegye át, vagy azok iránt rendszeresen érdeklődjön a BÁH ügyfélszolgálatán.
- Ügyfélnyilvántartó *adatlap kitöltése*: az összes beszélt, illetve értett nyelv, korábbi munkatapasztalat végigkérdezése. Gyakori, hogy bizonyos tevékenységeket az ügyfelek nem tekintenek munkának, melyekről viszont kiderül, hogy az itteni munkaerőpiacon is hasznosítható tapasztalatokról, készségekről van szó.
- *Családi kapcsolatok:* bár fokozottan érzékeny téma a veszteségek miatt, mégis szükséges rákérdezni, hogy van-e az ügyfélnek Magyarországon vagy az Európai Unió területén fellelhető hozzátartozója, rokona, segítője. Ez leginkább a nagyon sérülékeny élethelyzet (pl. tartós betegség, fogyatékosság) esetén válhat fontossá.
- *Családegyesítés:* az EU-s jog értelmében, ha a valamely más tagállamban legálisan, huzamos ideig tartózkodó közeli rokon vállalja a Magyarországon elismert menekült eltartását, akkor elvi lehetőség nyílik a saját családegyesítés kezdeményezésére. A családsegítő feladata ebben az esetben az információnyújtás a lehetőségekről és a fontos határidőkről, valamint szükség esetén a Magyar Helsinki Bizottság jogászaihoz való irányítás. **A családegyesítésről szóló információs kiadvány innen letölthető.**
- *Gyermekes család:* mielőbb fel kell venni a kapcsolatot a védőnői szolgálattal és a gyerekorvossal, valamint a befogadó állomás egészségügyi személyzetével és az ügyfelet tájékoztatni ezek működéséről és szerepéről. Érdemes kideríteni, hogy készült-e a gyermeknek a táborban oltási kiskönyve, amely nélkülözhetetlen a bölcsődei, óvodai, iskolai beiratkozáshoz. Mivel a befogadó állomás adatvédelmi okokból nem adhatja ki az ellátást nyújtónak az adatokat, ezért célszerű a menekült vagy oltalmazott ügyfélnek hivatalos kérelem formájában igényelnie az adott dokumentumot.

Gondozási terv[22]

A családsegítő szolgálat munkatársának az integrációs szerződés aláírását követő 30 napon belül el kell készítenie az egyénre szabott ún. gondozási tervet, amelyet továbbítania kell a menekültügyi hatóság számára. A segítő munka legfontosabb iránya az integrációs

[22] Az elavult és szakmaiatlan kifejezés helyett szakmailag az együttműködési megállapodás, integrációs terv vagy fejlesztési terv használata lenne indokolt, hiszen kiemelt célja a segítő-segített viszony legfontosabb lépéseinek írásos rögzítése

folyamat támogatása, elsődleges feladata pedig a lakhatási, oktatási rendszerekhez, jogsegélyhez, nyelvtanulási, oktatási, foglalkoztatási lehetőségekhez, családegyesítéshez, szociális ellátáshoz, valamint egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása. Az abban kitűzött célok (a családsegítő szolgálat munkatársával való kapcsolattartás, álláskeresőként való regisztráció, aktív álláskeresés, nyelvtanulás, stb.) elérése érdekében a menekült vagy oltalmazott személy **köteles együttműködni**. Ennek hiánya az integrációs támogatás folyósításának felfüggesztését, illetve megszüntetését eredményezheti. Az együttműködés legfontosabb tartalmi eleme a családsegítő szolgálattal való személyes kapcsolattartás, amely az első hat hónap alatt heti, azt követően legalább havi egyszeri rendszerességgel kell, hogy megtörténjen. Az integrációs szerződés értelmében az ügyfél köteles a munkaügyi kirendeltségen álláskeresőként regisztrálni, és aktívan munkát keresni. Az együttműködés további részleteit a szociális munkás és ügyfele között megkötött gondozási terv tartalmazza.

A családsegítő szolgálat munkatársa féléves rendszerességgel környezettanulmányt készít az integrációs támogatásban részesülő ügyfélnél, és beszámol a gondozási tervben foglalt célok teljesítésének alakulásáról a menekültügyi hatóság számára. A magyar segélyezési rendszerhez képest hátrányos helyzetet eredményez, hogy az integrációs támogatás megszüntetése esetén nincs lehetőség a támogatást ismételten kérelmezni. Mindezzel együtt, a családsegítő szolgáltatást a menekült vagy oltalmazott ügyfél a magyar állampolgárokhoz hasonlóan integrációs szerződés nélkül is igénybe veheti.

Gyakorló családgondozók tollából: kettős esetvezetés

„A feladat specialitása, újszerűsége, fokozott összetettsége indokolja, hogy az esetvezetést minden esetben két családgondozó végezze. Egyikük esetgazdaként, másikuk tanácsadóként vesz részt az integrációs munkafolyamatban. Úgy gondoltuk, hogy ily módon mind a szakmai munkában, mind a kötelezően ellátandó feladatok megvalósításában sokkal hatékonyabb munka tud kialakulni. A kettős esetvezetés lényege, hogy az esetgazda és a tanácsadó észrevételeik és tapasztalataik alapján közösen alakítják ki a munkafolyamatot és osztják meg az integrációs célokhoz kapcsolódó feladatokat. A feladatok vállalása a speciális tudás, egyéni szakmai kompetencia figyelembe vételével történik. Egyeztetés, közös tapasztalat alapján készülnek el a visszajelzések és a kötelező beszámolók. A kettős esetvezetéssel megvalósuló kötelező kapcsolattartás jobban tud alkalmazkodni az ügyfél igényeihez. Az együttműködés ideje alatt felmerülő problémák kezelése is rugalmasabban oldható meg. Mindkét esetre igaz, hogy a kollégák párban, egymást váltva vagy helyettesítve tudnak részt venni a folyamatban. Közös nyelv esetében a kettős jelenlét által a nyelvi kompetenciák és a nyelvtudás összeadódik, az esetgazda és a tanácsadó szóértelmezése és eltérő szintű nyelvismerete kiegészíti egymást, a tolmácsolás hiányában ez segíti elő a jobb megértést." (Zuglói Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat)

Interkulturális kompetencia

A menekültekkel és oltalmazottakkal végzett szociális munka sok szempontból nem különbözik a magyar állampolgárokkal végzett szakmai munkától, azonban itt még nagyobb szerep jut az interkulturális kompetenciának.

Az interkulturális kompetenciáról és annak fejlesztéséről hasznos információk találhatóak az **Artemisszió Alapítvány kiadványaiban,** valamint a szervezet által meghirdetett **interkulturális kommunikációs tréningeken** is. A **Menedék Egyesület által szervezett migráns specifikus képzéseken** az interkulturális kompetencián túl a menekültekkel és oltalmazottakkal végzett szociális munkáról lehet hasznos ismereteket és készségeket szerezni.

A Menedék Egyesület kiadványai közül a következők lehetnek hasznosak az interkulturális kompetencia fejlesztéséhez:

- **Másként segíteni, de hogyan?**
- **Szakszerűen segíteni**
- **Hatékonyan segíteni**

A következő három területen fontos, hogy a menekültekkel és oltalmazottakkal dolgozó szociális szakemberek képezzék, fejlesszék magukat.

Ismeretek: Ahhoz, hogy egy a sajátunktól eltérő kulturális, vallási, etnikai vagy társadalmi háttérrel rendelkező emberrel hatékonyan tudjunk kommunikálni, elkerülhetetlen, hogy alapvető ismereteket szerezzünk azokról az országokról, régiókról, illetve csoportokról, ahonnan ők származnak. Ha felkeres minket egy menekült vagy oltalmazott ügyfél, minél előbb tudjuk meg, pontosan honnan származik és nézzünk utána könyvtárban vagy az interneten a legalapvetőbb demográfiai, társadalmi és kulturális információknak. Ezek az alapvető információk sokat segíthetnek abban, hogy megértsük ügyfelünk társadalmi hátterét és a számára megszokott kulturális kontextust és kódokat.

Ezzel együtt fontos észben tartani azt is, hogy ahogyan mi sem vagyunk a„magyar kultúra"tökéletes megtestesítői, senki sem a kultúrája rabja, így bármit is olvasunk vagy hallunk egy adott csoportról vagy országról, elképzelhető, hogy a konkrét ügyfélre az egyáltalán nem igaz. Ezeket az információkat tehát érzékenyen és tudatosan kell használni.

Attitűdök: A tőlünk eltérő kultúrákból érkező emberekkel végzett munkához nemcsak tudásra, de olyan attitűdökre is szükség van, amelyek lehetővé teszik, hogy a számunkra megszokott értelmezéseket és értékeket is el tudjuk fogadni.

A *kulturális relativizmus* nem azt jelenti, hogy mindent jónak vagy helyesnek kell elfogadnunk, hanem azt, hogy mindent, amit látunk vagy hallunk, meg kell próbálnunk legitimnek, racionálisnak és hihetőnek elfogadni, és erőfeszítést kell tennünk a nekünk furcsának, elképzelhetetlennek vagy akár irracionálisnak tűnő dolgok megértésre.

Az interkulturális kommunikáció kulcsfontosságú eleme az önvizsgálat és az önkritika, vagyis az, hogy magunkat is saját kultúránk és társadalmi környezetünk termékének tekintjük és hajlandóak vagyunk felülvizsgálni saját meggyőződéseinket és hiteinket is annak érdekében, hogy egy helyzetet megértsünk vagy egy konfliktust megoldjunk. Nagyon hasznos lehet ügyfeleink szemszögének megértésben, ha olyan könyveket olvasunk, amelyeket Magyarországon élő külföldiek írtak itteni tapasztalataikról, mert így a nekünk természetes dolgokra is könnyebben rácsodálkozunk.

Készségek: Az interkulturálisan érzékeny szociális munkához ugyanazokra a készségekre van szükségünk, mint amikor magyar ügyfelekkel dolgozunk, de itt bizonyos készségek kiemelt szerephez jutnak. Ilyen az idegennyelv-tudás és rugalmas kommunikáció, az empátia és az asszertivitás.

A menekültek és oltalmazottak, valamint segítőik gyakran nem beszélik ugyanazokat a nyelveket, így nagyon kevés információból kell képet alkotni egymásról. Annak ellenére, hogy a menekülteknek és oltalmazottaknak joga van ahhoz, hogy saját nyelvükön vagy egy mindkét fél által ismert közvetítő nyelven intézzék ügyeiket, a legtöbb esetben nem áll rendelkezésre megfelelő erőforrás ahhoz, hogy az esetkezelés során tolmács segítségét vegyük igénybe, így fontos szerep jut a kreatív kommunikációs formáknak (mutogatás, rajzolás) is. Ha fenntartásokkal is, de érdemes használni a **Google fordító programját** is a nyelvi különbségek leküzdésére.

Esetenként igénybe vehetjük ügyfeleink magyarul beszélő barátainak, családtagjainak a segítségét is, de fontos mérlegelni, hogy mennyire megbízható egy olyan személy által végzett fordítás, akinek motivációja és kapcsolati kötődései ismeretlenek. Nem árt arra is figyelni, hogy a tolmács személyisége ne nyomja el az aktuális ügyfél személyiségét. Nem professzionális tolmácsok időnként elkövetik azt a hibát, hogy az ügyfél helyett beszélnek. Minden esetben ragaszkodni kell ahhoz, hogy az ügyfelünk válaszoljon és kérdezzen, még akkor is, ha a tolmács sokkal jobban összefoglalja a problémákat.

Törekedni kell arra, hogy a családban a magyar nyelvet a szülőknél jóval hamarabb elsajátító gyerekeket ne használjuk tolmácsként. Az ilyen helyzetbe kerülő gyerekek esetén előfordul az ún. **parentifikáció (szülői szerepbe kerülés),** amely káros hatással van a gyerekek személyiségfejlődésére

Az informális tolmácsolásra építő megoldásokra nem szabad építeni a gondozási tevékenység teljes időtartama alatt, bizonyos pontokon (pl. gondozási terv elkészítése) pedig különösen javasolt független tolmács bevonása. A tolmácsolás költségeinek fedezésére érdemes külön összeget elkülöníteni a családsegítő szolgálat éves költségvetésének tervezésekor.

Gyakorló családgondozók tollából: nyelvi készségek fejlesztése

„A magyar nyelvtanulás lehetősége a jelenlegi rendszerben támogatott formában egyáltalán nem megoldott a menekült és oltalmazott ügyfelek számára. A nyelvi készségek elsajátítása alapvető fontosságú az integrációs folyamatban. A Zuglói Családsegítő és Gyermekjóléti Központ magyar nyelvtanár önkéntes munkáját vette igénybe. Az integrációs koordinátor levélben kereste fel a magyar mint idegen nyelvi szakot oktató egyetemeket, hogy az önkéntes munka lehetőségét terjesszék a hallgatók között. Az így önkéntes munkát vállaló nyelvtanár egyéni és csoportos formában is oktatta – közvetítő nyelv nélkül! – a magyar nyelvet az ügyfelek speciális igényeihez igazítva." (Zuglói Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat)

Az empátiás készség szintén kiemelten fontos ezen a területen, hiszen a menekült és oltalmazott ügyfelek sokszor olyan frusztráló helyzetekbe kerülnek napi ügyeik intézése közben (pl. indokolatlan elutasítás, nyelvi nehézségek), amelyeket nem feltétlenül tudnak megmagyarázni. A menekültek körében gyakori poszttraumás stressz vagy más pszichés problémák miatt előfordulhat, hogy egy-egy ügyféllel még megszokottnál is nagyobb türelemmel és érzékenységgel kell kommunikálni.

Az asszertivitás, amely a szociális munkában alapvető készség, a menekült vagy oltalmazott ügyfelek esetében olyankor lehet különösen fontos, amikor ügyfeleink érdekét próbáljuk érvényesíteni lakáskereséskor vagy egy-egy hivatalos/hatósági ügy elintézésekor.

A poszttraumás stressz felismerése és kezelése

A menekültekkel és oltalmazottakkal végzett munka megkezdése előtt fontos megismerkedni a **női nemiszerv-csonkítással,** az emberkereskedelemmel és a **poszttraumás stresszszel kapcsolatos** alapvető szakirodalommal is, hogy ezeket a jelenségeket könnyebben felismerjük és megfelelően tudjuk kezelni. A PTSD korai felismerése és szakértő kezelése elengedhetetlen a menekültekkel folytatott segítő kapcsolat során. Sok esetben felmerül, hogy egy „nehezen kezelhető" vagy „nem együttműködő" ügyfél viselkedésére nem a kulturális „mássága", hanem a pszichés problémái adnak magyarázatot.

Az alábbiakban Judith Hermann rendszerezése alapján összefoglaljuk a PTSD legjelentősebb tüneteit. Ha felmerül a PTSD szindróma gyanúja, érdemes traumaterápiában járatos szakértő pszichoterapeuta segítségét igénybe venni. Magyarországon a **Cordelia Alapítvány** foglalkozik a megkínzott, traumatizált menekültek pszicho-szociális rehabilitációjával, munkájukat főként a menekülteket befogadó állomásokon végzik. Érdemes még megemlíteni a menekültek trauma-feldolgozásában is nagyon hatékonynak bizonyuló **EMDR módszert.** Számos esetben segíthetnek a nonverbális terápiák is, de az újratraumatizálódás elkerülése érdekében nagyon fontos körültekintő alkalmazásuk.

Az érzelemszabályozás módosulásai

- Állandósult érzelmi lehangoltság
- Krónikus öngyilkossági késztetések
- Önbántalmazás
- Robbanékony/gátolt düh váltakozhatnak
- Kényszeres vagy gátolt szexualitás

A tudat módosulásai

- Átmeneti disszociatív epizódok (kettős személyiség, emlékezetvesztés)
- Deperszonalizáció (mintha a saját életének külső megfigyelője lenne),
- A traumatikus eseményekre való amnézia vagy hipermnézia (fokozott emlékezés)
- Derealizáció (a világ, amiben él, nagyon megváltozott, „nem valóságos")
- Élmények újraélése (flashback) vagy élményekről való kényszeres tépelődés

Az önészlelés módosulásai

- Tehetetlenségérzés, kezdeményezőkészség lebénulása
- Szégyenérzés, bűntudat, önvád
- Tisztátlanság vagy megbélyegzés érzése
- Másoktól való különbözés érzése (különlegesség, teljes egyedüllét, kételkedés a megértésben, nem emberi identitás)

Az elkövető észlelésének módosulásai

- Elkövetőhöz fűződő viszonyon való folyamatos tépelődés
- Elkövetőnek tulajdonított irreális hatalom
- Az elkövető idealizálása vagy az iránta érzett paradox hála
- Elkövetővel való kapcsolat „különlegességének", „természetfölöttiségének" érzése
- Elkövető hiedelemrendszerének, érvelésének elfogadása

Az emberi kapcsolatok módosulásai

- Elszigetelődés és visszahúzódás
- Intim kapcsolatok megszakadása
- Ismételt megmentőkeresés
- Állandósult bizalmatlanság
- Önvédelem ismételt elmulasztása (áldozattá válás)

Jelentésrendszerek módosulásai

- Az élethez lelkierőt adó hit elvesztése
- Reménytelenség, kétségbeesés érzése

Integrációs tevékenység

A gondozási terven túl a családgondozó feladata, hogy a menekült vagy oltalmazott ügyfélnek az alábbi területeken nyújtson támogatást, melyek részletes kifejtését lásd a vonatkozó alfejezetekben.

- TAJ-kártya és TAJ-szám – Ezek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a menekült és oltalmazott személyek hozzáférjenek alapvető ellátásokhoz és támogatásokhoz. Jelenleg talán ez a legkevésbé megoldott a menekültek integrációs folyamatában. **Érdemes figyelemmel kísérni az OEP honlapját** a helyzet hosszú távú megoldása érdekében.
- Egészségügyi ellátás: A menekült, oltalmazott személyek nagy része rossz egészségi állapotban van. Legtöbbjük olyan országokból érkezik, ahol az egészségügyi ellátás nem kielégítő. Fontos a segítő folyamat során az egyes betegségek feltérképezése és támogatásnyújtás a megfelelő terápiához való hozzáféréshez.
- Lakhatás: A Magyarországon élő menekültek lakhatási szempontból is nagyon kiszolgáltatottak. Fontos a megfelelő – lehetőleg hosszútávú – lakhatás megléte sikeres integrációjukhoz
- Lakcím: Fontos, hogy a Magyarországon élő menekült és oltalmazott személyeknek is legyen bejelentett lakóhelyük, különben nagyon nehezen jutnak hozzá a nekik járó ellátásokhoz és támogatásokhoz.
- Szociális ellátás: Bár e tekintetben a menekült és oltalmazott személyeknek a jogai a magyar állampolgárokéval megegyeznek, a családsegítő szolgálatok munkatársainak nagy a felelőssége abban, az, hogy az ellátórendszer minden szereplője tudja ezt.
- Oktatás: A segítő munka során cél, hogy a Magyarországon élő menekült és oltalmazott gyerekek és felnőttek hozzájussanak a kötelező és szükséges képzéshez és oktatáshoz, beleértve a magyar nyelv oktatását is.
- Foglalkoztatás: A menekültek legnagyobb része munkaerő-piaci szempontból is halmozottan hátrányos helyzetű, hiszen a magyar nyelvi kompetencia hiánya (és a több-

ségi társadalom alacsony idegennyelv-tudás szintje), a végzettségek elismerésének nehézkessége miatt, sokszor nem tudnak megfelelő munkahelyet találni. A szociális szakemberek felelőssége is, hogy a munkáltatók hiteles információhoz jussanak.

- Egyéb integrációs programok: Tájékoztatás nyújtása a **Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap** (MMIA) által a menekültek és oltalmazottak számára meghirdetett programokról. A programok megismerhetőek a **http://belugyialapok.hu/** oldalon. Az egyes programokról bővebb felvilágosítást az oldalon megnevezett megvalósító szervezeteknél kaphatnak az érdeklődők.

a. TAJ-kártya és TAJ-szám

Mint fent jeleztük, a személyes alapokmányok beszerzése a menekült és oltalmazott ügyfelek számára a befogadó állomáson dolgozó szociális munkások feladata, azonban sajnos ez sokszor nehézségekbe ütközik, különösen, ami a TAJ-számot és TAJ-kártyát illeti.

Jelen útmutató készítésekor a TAJ-szám generálása, és a kártya első ízben történő megszerzése a vonatkozó jogszabályi háttér rendezetlen volta miatt sokszor nehézségekbe ütközik. Ráadásul, az eljárásrend egységességének hiánya miatt az országon belül is különbségek vannak. A TAJ-szám és TAJ-kártya hiánya miatt a menekült és oltalmazott személyek nem tudják érvényesíteni a magyar állampolgárokéval azonos jogaikat (pl. egészségügyi és szociális ellátásokhoz való hozzáférés) és kötelezettségeiknek sem tudnak eleget tenni.

A TAJ-szám generálásának és a TAJ-kártya kiadásának kérdése egyértelmű jogszabályi rendezésre szorul, amely tisztázza, hogy a menekültek és oltalmazottak milyen módon kapják meg ezt az azonosítót, és amely rendszerszintű megoldást nyújt az egészségügyi ellátásra való jogosultság rendezésére.

b. Egészségügyi ellátás

Ha a menekült vagy oltalmazott személy nem rendelkezik társadalombiztosítási jogviszonnyal, a menedékkérőknek (vagyis a státusszal még nem rendelkező kérelmezőknek) nyújtott egészségügyi ellátással megegyező körben jogosult egészségügyi ellátásra (ez lényegében a háziorvosi és a sürgősségi egészségügyi ellátást jelenti). Ez a jogosultság az elismerésről szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított egy évig áll fenn. **A menedékkérők egészségügyi ellátásról itt lehet részletes információkat találni.**

Az egészségügyi ellátás tekintetében a menekültek és oltalmazottak akkor számítanak belföldi személynek, ha egy évig van magyarországi lakóhelyük és munkaviszonnyal vagy egyéb társadalombiztosítási jogviszonnyal rendelkeznek. Ekkor egészségügyi ellátásra való jogosultságuk megegyezik a magyar állampolgárokéval. **A jogosultságok különböző formáiról részletes információkat az OEP honlapján lehet találni.**

Annak érdekében, hogy a fenti ellátásokat igénybe vegyék, a menekülteknek és oltalmazottaknak ugyanúgy szükségük van a TAJ-számra és TAJ kártyára, mint minden más Magyarországon tartózkodó személynek, azonban ezek kiváltása egyelőre súlyos nehézségekbe ütközik és további szakma és intézményközi egyeztetést igényel (lásd lent).

A menekültek és oltalmazottak egészségügyi ellátása az elismerést követő első évben elméletileg megoldott. A menedékjogi törvény végrehajtási rendelete felsorolja, hogy milyen típusú ellátásokra jogosultak az elismerést kérők, valamint az elismert menekültek és

oltalmazottak.[23] Ez a felsorolás nagyrészt lefedi az összes, a gyakorlatban előforduló problémát. Előfordulhat azonban, hogy az illetékes egészségügyi szolgáltató nem ismeri a vonatkozó szabályokat és nincsen arról tudomása, hogy az ellátás költségeit a vhr. 28. §-a alapján az Országos Egészségbiztosítási Pénztáron keresztül a BÁH megtéríti. Hasznos lehet, ha családgondozó egy kísérőlevélben vagy telefonon tájékoztatja erről az egészségügyi szolgáltatót.

A gyakorlatban viszont ez nem jelent teljes körű megoldást. Egyrészt a szociális munkás nem lehet ott minden szituációban az ügyfele mellett, hogy az esetleges egészségügyi probléma ellátásához tájékoztatást nyújtson a menekültek és oltalmazottak jogairól valamint a finanszírozási háttérről. Másrészt, sok esetben (pl. hajléktalan-ellátás, regisztráció az állami foglalkoztatási szervnél, stb.) szükség van a TAJ-számra is. A TAJ-szám pedig csak akkor kerül kiállításra, ha a menekült vagy oltalmazott társadalombiztosítási jogviszonyba kerül. Ennek három lehetséges útja van:

1. Ha az érintett személyek **foglalkoztatási jogviszonyba** kerülnek, akkor a probléma automatikusan megoldódik, hiszen ez esetben a munkáltató kötelező jelleggel befizeti az előírt egészségbiztosítási járulékot, ami garantálja a társadalombiztosítási jogviszonyt. Ehhez mindössze egy TAJ-szám megrendelő formanyomtatványt kell a munkáltatónak kitöltenie,[24] amelyben a leendő munkavállalója számára megigényli a TAJ-számot.

2. Ha a menekült vagy oltalmazott **rászorultnak minősül a szociális törvény szempontjából**,[25] akkor a járási hivatal megállapítja az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultságot. Itt problémát jelent, hogy az integrációs támogatásban részesülő menekültek és oltalmazottak a támogatás folyósításának első két félévében szinte biztosan nem minősülnek rászorulónak, de elképzelhető, hogy a harmadik félévben sem. Mindamellett, ha meg is állapítható a rászorultság, előfordul, hogy a járási hivatal a TAJ-szám hiányában nem kezdi meg jogosultság megállapítására irányuló ügyintézést, mivel annyira speciális esetkörről van szó, hogy az eljárásnak nincs kialakult gyakorlata. A jogszabályok szerint viszont ez esetben a járási hivatalnak egy hiánypótló végzésben kell felhívnia az ügyfelet arra, hogy szerezzen be TAJ-számot. Ezzel a végzéssel a kormányhivatal szakigazgatási szervéhez fordulhat az ügyfél és ott, ha az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság feltételeinek minden egyéb szempontból megfelel, akkor kiállítják számára a TAJ-igazolványt. Ez egy tipikusan olyan bonyolult ügyintézést igénylő folyamat, amelyben a szociális munkásnak óriási szerepe van.

3. Az integrációs támogatás folyósításának első évében, amíg a rászorultság nem állapítható meg a szociális törvény alapján és foglalkoztatási jogviszonyba sem kerül az érintett, az egyetlen módja a társadalombiztosítási jogviszony megszerzésének, **ha a menekült vagy oltalmazott mint külföldi személy szerződést köt a társadalombiztosítási szervvel**. Azok a személyek ugyanis, akiknek nincs legalább egy éve magyarországi lakcímük,[26] nem számítanak belföldi személynek társadalombiztosítási szempontból, így egyrészt nem jogosultak a belföldi személyekre irányadó kedvezményes díjért a biztosítási jogviszony megszerzésére, másrészt kötelezve sincsenek arra, hogy egészségügyi szolgáltatási járulé-

[23] Lásd ehhez a 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendeletet 26-28. §§ és 44.§. a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700301.KOR

[24] Elérhető: http://www.oep.hu/nyomtatvanytar/temp_sc_521871.html

[25] Lásd: 1993. évi III. törvény 54.§. A jogszabály elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV

[26] A 2015 szeptemberében hatályba lépő jogszabály módosításoknak köszönhetően a menekültek és oltalmazottak az egy év letelte előtt is megköthetik a megállapodást. Ez nagyban hozzájárul a menekültek és oltalmazottak egészségbiztosításának rendezéséhez.

kot fizessenek.[27] Mindez azt jelenti, hogy a menekült vagy oltalmazott az első magyarországi lakcímének bejelentésétől számított egy éven belül csak a minimálbér felének megfelelő összegért (amely 2015-ben havonta 52.500 Ft), illetve 18 évesnél fiatalabb gyermekre a minimálbér 30%-ért köthet szerződést az egészségügyi szolgáltatásának biztosítására.[28] Ez a legtöbb menekült számára megfizethetetlen. Amint azonban megállapítható a belföldi státusz, a menekültek és oltalmazottak is e szerint fizethetnek (és kötelesek fizetni egyéb biztosítási jogalap hiányában) egészségügyi szolgáltatási járulékot. Ennek összege 2015-ben havonta 6930 Ft, az ügyintézés és a járulék befizetése a Nemzeti Adó és Vámhivatalon keresztül történik.[29] Amennyiben biztosított az egészségügyi ellátáshoz a hozzáférés, akkor a szociális munkásnak abban kell még segítséget nyújtania, hogy a kulturális különbségek és a kommunikációs nehézségek ne akadályozzák meg a hatékony orvosi ellátást. Valamint érdemes arra is odafigyelni, hogy a menekülteknek és oltalmazottaknak semmilyen információja nincs a magyar egészségügyi ellátórendszerről. A szociális munkásnak fontos szerepe lehet abban, hogy az ügyfelei a szükséges mértékben megértsék a rendszert és tudják, hogy milyen problémájukkal milyen egészségügyi ellátóhoz fordulhatnak.

c. Lakhatás

A családgondozó egyik kiemelten fontos feladata, hogy segítséget nyújtson a menekült és oltalmazott ügyfeleknek a megfelelő lakhatás biztosításában.[30] Azonban a menekültek és oltalmazottak különösen nehéz helyzetben vannak, amikor lakást keresnek. Egyrészt a lakástulajdonosok sokszor magasabb kockázatot feltételeznek, ha menekültnek vagy oltalmazottnak adják ki lakásukat (pl. kommunikációs nehézségek, teljesítési garanciák hiánya, sztereotípiák). Albérlet keresés esetén minden esetben fontos tájékozódni arról, hogy milyen feltételekkel vehető ki a lakás/szoba és erről részletesen tájékoztassuk az ügyfelet is. Másrészt az integrációs támogatás átütemezésének két részletben történő utalása megnehezítheti a bérleti díj és a hozzátartozó kiadások (kaució, lakásfenntartási költségek) fedezését. Gyakran előfordul, hogy még ha az ügyfél rendezni is tudja az egy havi bérleti díj és a kéthavi kaució kifizetését (ez általában akkor lehetséges, ha többen bérelnek közösen lakást), megélhetési költségekre nem marad pénz. Fontos, hogy a szociális szakemberek a problémákat jelezzék a BÁH felé törekedve a hatékony probléma megoldásra.

Ha nem sikerül albérletet találni, érdemes utánanézni a szobabérleteknek, munkásszállóknak, illetve a különböző szobaközvetítő cégek ajánlatainak, melyek többek között az alábbi oldalakon találhatóak:

www.szallo.hu
http://olcsomunkasszallas.hu
www.jofogas.hu/
http://kiadoalberlet.hu
www.alberlet-szobatars.hu

[27] Lásd: 1997. évi LXXX. törvény (Tbj.) 39.§ (2) és (3), elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700080.TV
[28] 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről134.§ (10) és (11) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700080.TV
[29] Részleteket lásd: http://nav.gov.hu/nav/regiok/kozep_dunantul/kozepdunantul/ugyfelszolgalatok/segitjarulekfizetesikotelezettseg.html
[30] A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet 61/K. §(2) bekezdésében foglalt előírás szerint a segítségnyújtás során a családsegítő szolgálat által felkutatott lakásbérleti vagy egyéb

A menekültek és oltalmazottak is jogosultak önkormányzati bérlakásra pályázni. Noha ezekre a lakásokra rendszerint nagyon sokat kell várni és a pályázás feltételei településen ként változnak, érdemes ezt is figyelembe venni a hosszú távú lakhatási megoldások között. A Város Mindenkié csoport **Utcajogász blogján** havonta összegyűjtik a fővárosi kerületek aktuális lakáspályázatait, amelyeket érdemes figyelemmel kísérni. A csoport **egy útmutatót is összeállított a szociális bérlakásokra való pályázás folyamatáról.**

A fővárosban számos egyházi szervezet tart fenn lakhatási programot menekülteknek és oltalmazottaknak, de mivel ezek rendszerint projektalapon finanszírozottak, nincs garancia a hosszú távú és stabil működésre. A **Református Menekült Misszió** lakhatási programot, a **Baptista Szeretetszolgálat** pedig családok átmeneti otthonát, családi napközit és hajléktalanszállót üzemeltet menekülteknek. **A Baptista Szeretetszolgálat integrációs központjának kiléptető szállója** kifejezetten menekült és oltalmazott ügyfelekre specializálódott. Sajnos a fővároson kívül ilyen lehetőség szinte egyáltalán nem elérhető.

Noha kifejezetten cél, hogy a menekült és oltalmazott ügyfelek ne váljanak hajléktalanná és ne kerüljenek be a hajléktalanellátó intézményrendszerbe, a hajléktalan-ellátás szempontjából a szociális törvény nem tesz különbséget menekültek, oltalmazottak és magyar állampolgárok között. Vagyis noha a gyakorlatban számos hajléktalanellátó intézmény vezetői és munkatársai úgy gondolják, hogy nem feladatuk a hajléktalanná vált menekült ügyfelek fogadása, illetve ügyeik intézése, a jogszabály szerint kötelességük őket is fogadni és szociális ellátásban részesíteni. **A Menhely Alapítvány és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által működtetett 24 órás információs telefonszámon a Budapesten elérhető hajléktalanellátó intézményekről** lehet érdeklődni. Ezekről, és az országban máshol hajléktalan emberek számára nyújtott szolgál tatásokról a **diszpécserportál** is részletes információkkal szolgál. Hasznos információkat tartalmaz még **egy két éve elkészült tanulmány, ami kifejezetten a célcsoport lakhatási problémáival foglalkozik.**

d. Lakcím

A lakcím a menekültek és oltalmazottak számára is ugyanolyan fontos, mint minden magyar állampolgárnak, hiszen a legtöbb esetben a lakcím határozza meg a különböző hatóságok illetékességét, vagyis azt, hogy a menekült vagy oltalmazott személynek hova kell fordulnia és melyik hatóság köteles eljárni az ügyében, illetve hol kötelező neki ellátást, szolgáltatást nyújtani (pl. egészségügyi ellátás, beiskolázás stb.).

Alapesetben a menekült és oltalmazott ügyfeleknek a lakcím szerint illetékes családsegítő szolgálattal kell kapcsolatot tartaniuk, de a BÁH-nál lehet engedélyt kérni arra, hogy ha jó segítő kapcsolat alakul ki egy családgondozó és egy ügyfél között, akkor az ügyfél esetleges költözése után továbbra is vele tartsa a kapcsolatot.

A menedékjogi törvény alapján a családsegítő illetékességét az ügyfél nyilatkozata is megalapozza, ezért azokat az ügyfeleket is jelenteni kell a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal felé, akiknek nincs lakcímük.

A menekültek és oltalmazottak ugyanolyan feltételekkel igényelhetnek lakcímkártyát és létesíthetnek lakóhelyet és tartózkodási címet, mint a magyar állampolgárok és a lakcímmel kapcsolatban is ugyanazok a jogok és kötelezettségek illetik meg őket. A lakcímbejelentésről, a felmerülő nehézségekről és a megoldási javaslatokról részletes információt az **Utcajogász** honlapján lehet megtalálni, amely kiemelten foglalkozik a lakcímmel kapcsolatos kérdésekkel.

Gyakran előfordul, hogy ha sikerül is megfelelő albérletet találni, a tulajdonos nem járul hozzá a lakcímbejelentéshez, noha erre nincs megalapozott oka. Az uralkodó tévhitekkel ellentétben a szállásadóra nézve a lakcímbejelentés nem jár semmilyen plusz kötelezettséggel vagy veszéllyel. **A Város Mindenkié által összeállított információs anyagok** között kifejezetten szállásadóknak szóló tanácsok is megtalálhatóak, amelyek a lakcímbejelentéssel kapcsolatos tévhiteket oszlatják el. Ezek segítségével nagyobb hatékonysággal tudjuk ügyfeleink érdekeit védeni a szállásadók felé. Fontos tudni, hogy ha az ügyfél rendelkezik érvényes bérleti szerződéssel, amit két tanú aláírt, akkor az okmányirodának a tulajdonos aláírása nélkül is el kell fogadnia a lakcímbejelentő lapot.[31]

Ha a menekült vagy oltalmazott személy hajléktalanellátó intézményben él, a szállásadónak 10 nap ott tartózkodás után törvényi kötelezettsége a lakót bejelenteni, ha nincs más lakcíme.

Különösen fontos, hogy a menekült státuszú személyek lakcíme szabályos legyen, ha később magyar állampolgárságot szeretnének kapni. A menekültek ugyanis kedvezményes feltételekkel kérhetik honosításukat, de ehhez többek között szükségük van három év állandó bejelentett, megszakítás nélküli magyarországi lakcímre. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha egy menekült magyar állampolgárságért folyamodik, akkor nem szabad, hogy egyetlen olyan nap is legyen három éven keresztül, amikor lakóhelye (állandó lakcíme) érvénytelenként szerepel a központi adatbázisban. Oltalmazott személyek honosítása esetében – bár a státusz maga öt évre szól – a fenti kitételnek nyolc éven keresztül kell megfelelni.

Ha egy menekült vagy oltalmazott ügyfél nem tud lakóhelyet létesíteni, lehetősége van ún. településszintű lakcímkártya kiváltására is. Az ilyen lakcímhez semmilyen igazolás nem szükséges és bármely okmányirodában ki kell, hogy állítsák (tehát az ún. hajléktalanigazolvány sem feltétele az ilyen lakcím kiváltásának). Noha viszonylag könnyen hozzáférhető, ez a lakcím gyakran hátrányos helyzetbe hozza az ügyfelet a napi ügyintézés során (pl. bankszámlanyitás, sim-kártya vásárlás). Ezen kívül, a települési szintű lakcím az esetek egy részében ellehetetleníti a bankszámla nyitását is (amely hosszú távon az integrációs támogatás folyósításának egyik feltétele), és gyakran az úti okmány hosszabbításához sem fogadják el. Az állampolgárság iránti honosítási kérelem esetében a befogadó állomás címére, vagy az adott településre való bejelentkezés időszaka beszámít a három éves megszakítás nélküli időtartam vizsgálatánál, viszont a kérelem elbírálásának további szempontja, hogy a kérelmező megélhetése és lakhatása is biztosított legyen. Ez utóbbi feltétel nem teljesül, ha a kérelem benyújtásakor az ügyfél lakcíme befogadó állomás vagy ún. településszintű cím.

e. Szociális ellátás

A menekültek és oltalmazottak ugyanazokra a szociális és családtámogatási ellátásokra jogosultak, mint a magyar állampolgárok, így ugyanolyan feltételekkel vehetik igénybe a szociális törvényben nevesített pénzbeli támogatásokat (pl. időskorúak járadéka, foglalkoztatást helyettesítő támogatás, stb.), illetve a családtámogatási ellátásokat is (anyasági támogatás, gyermekgondozási segély, gyermeknevelési támogatás, családi pótlék, stb.).[32]

[31] 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról 27/A. § (3) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99200066.TV

[32] Erről részéletesebben lásd az 1998. évi LXXXIV. törvényt a családok támogatásáról http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800084.TV és a z1993. évi III. törvényt a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV

A kérelmek benyújtásának feltétele a TAJ-szám megléte, így annak hiányában a társadalombiztosítással, szociális és családtámogatási ellátással kapcsolatos juttatások iránti igényét a menekült vagy oltalmazott személy sok esetben csak késedelmesen tudja érvényesíteni.

A **Menhely Alapítvány által évente összeállított kézikönyv** jó eligazítást nyújt ezekhez az ellátásokhoz, illetve érdemes figyelemmel kísérni az **EMMI által összeállított tájékoztató füzeteket is.**

Fontos tudni, hogy minden megítélt szociális és egyéb támogatás, a családi pótlék is, csökkenti az integrációs támogatás összegét. A megítélt támogatásokat a menekülteknek és oltalmazottaknak jelezniük kell a menekültügyi hatóság felé.

f. Oktatás

A köznevelési törvény hatálya kiterjed a menekült és oltalmazott státuszú gyerekek iskoláztatására is. Annak ellenére, hogy a jogszabály egyértelműen kimondja, hogy ugyanazok a jogok illetik meg a menekült gyerekeket, mint a magyar állampolgárokat, az elismert menekült vagy oltalmazott gyerekek beiskolázása esetenként nehézségekbe ütközik. Több esetben hivatkoznak intézmények arra, hogy nincsenek megfelelően felkészülve külföldi gyerekek fogadására, máskor a többségi társadalombeli szülők elutasító attitűdjétől tartanak az oktatási intézmények.

Családgondozóként érdemes felvenni a kapcsolatot az iskolával, esetleg találni olyan osztályfőnököt, aki elkötelezett a migráns gyerekek oktatása terén. Fontos lehet felkészíteni a családot arra, hogyan működnek a magyar közoktatási intézmények (pl. szülői értekezletek fontossága, beszoktatás időszaka). Vannak iskolák, melyek évek óta fogadnak külföldi gyerekeket és léteznek követendő jó gyakorlatok is a témában, ezeket érdemes felkeresni. **Ha a családgondozó támogatja az iskolát információátadással, módszertani segítséggel, rendszeres kapcsolattartással, az integráció is sikeresebb lesz.**

A magyarul már jól beszélő gyermekeket jellemzően különösebb probléma nélkül fogadják az egyes iskolák, viszont a nyelvi nehézségekkel küzdőknél érdemes lehet az iskolaválasztás előtt érdeklődni a Menedék Egyesületnél, ugyanis az Egyesület rendszeresen képez pedagógusokat. A migráns specifikus tudással rendelkező oktatók könnyebben segíthetnek a magyar nyelvet nem beszélő gyermekek beilleszkedésében.

Felnőttek esetében az egyes bizonyítványokat (mint minden más okiratot) az **Országos Fordító és Fordításhitelesítő Irodában** lehetséges lefordíttatni. A képzettségek megfeleltetését a **Magyar Ekvivalencia és Információs Központ végzi. Viszont ha a képzettségre iskolai felvételihez van szükség, akkor érdemesebb ez előtt az adott iskolától érdeklődni, hogy szükség van-e a megfeleltetési eljárásra.**

g. Foglalkoztatás

A családsegítő szolgálatok feladata, hogy a menekült és oltalmazott státuszú ügyfeleknek a munkavállalás területén is támogatást nyújtsanak. Ez a feladat elsősorban a területileg illetékes állami foglalkoztatási szervvel való kapcsolatfelvétel megteremtéséből áll, ami az integrációs szerződésből fakadó kötelezettség. Ennek elősegítése érdekében érdemes együttműködési megállapodást kötni a területileg illetékes állami foglalkoztatási szervvel, amelybe belefoglalják a menekült vagy oltalmazott személynek nyújtandó ellátások körét, az együtt-

működés módját, gyakoriságát, valamint a kölcsönös tájékoztatási kötelezettséget. A családgondozó feladata, hogy a menekült és oltalmazott személyeket tájékoztassa a regionális munkaügyi központ elérhetőségéről, ügyfélfogadási idejéről és a kapcsolattartó személyéről. Ha szükséges, a családgondozó az első találkozásra személyesen is elkísérheti ügyfelét.

A munkavállalás elősegítése érdekében a családsegítő szolgálat feladata, hogy biztosítsa az ehhez szükséges infrastrukturális hátteret (internet, scanner, telefon) és szükség esetén ezek használatában segítséget nyújtson. Érdemes a kapcsolatot felvenni munkaerő-közvetítő cégekkel, valamint csoportos munkaerő piaci tréninget és munkaerő piaci tanácsadást is szervezni, akár saját forrásból. A **job.hu** munkaerő-közvetítő korábban komolyabb együttműködést mutatott a menekültek és oltalmazottak álláskeresésével kapcsolatban. A közeljövőben, amennyiben nagyobb számú álláskereső ügyfélről van szó, érdemes lehet őket megkeresni.

8. Emberi és állampolgári jogok

Azon kívül, hogy a nemzetközi védelemből adódóan speciális jogszabályok is vonatkoznak a hazánkban élő menekültekre és oltalmazottakra, ugyanúgy vonatkoznak rájuk a Magyarország által aláírt nemzetközi egyezmények, az Alaptörvény, valamint a törvények és a helyi rendeletek is. A nemzetközi egyezmények közül fontos kiemelni az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Fogyatékossággal Élő Személyek Jogairól szóló egyezményt, az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét, az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, valamint az Európai Szociális Kartát. Noha ezek az egyezmények a ratifikáció után ideálisan a magyar jogalkotásba is bekerültek, a bennük megfogalmazott jogok sokszor nem érvényesülnek a gyakorlatban, így fontos az eredeti forrásokat is ismerni.[33]

Egyenlő bánásmód

A minden Magyarországon tartózkodó embert megillető jogok közül az egyenlő bánásmódhoz való jog különös jelentőséggel bír a menekültek és oltalmazottak számára. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény alapján senkit sem érhet hátrányos megkülönböztetés a következők miatt: nem, faji hovatartozás, bőrszín, nemzetiség, nemzetiséghez való tartozás, életkor, anyanyelv, fogyatékosság, egészségi állapot, anyaság (terhesség) vagy apaság, családi állapot, szexuális irányultság, nemi identitás, társadalmi származás, vagyoni helyzet, vallási vagy világnézeti meggyőződés, politikai vagy más vélemény, foglalkozási jogviszony részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselethez való tartozás, egyéb helyzet. Menekülteket és oltalmazottakat hátrányos megkülönböztetés érhet például munkahelyen vagy éppen a hatóságokkal való interakcióik során.[34]

Ha valaki úgy érzi, hogy az egyenlő bánásmódhoz való jogát megsértették, az **Egyenlő Bánásmód Hatósághoz** fordulhat és fontos, hogy az ilyen kezdeményezéseket a családgondozó is támogassa. Itt nem kötelező az ügyvédi képviselet, így maga a sértett vagy egy általa választott képviselő (akár szociális munkás vagy családgondozó) is benyújthatja a panaszt. Ha a Hatóság megállapítja a jogsértést, bírságot is kiszabhat a jogsértő félre. A hatósági el-

[33] A nemzetközi emberi jogi dokumentumokról részletesebben itt lehet tájékozódni: http://www.fundamentum.hu/emberi_jogi_dokumentumok

[34] Lásd például az etnikai profilalkotást, amelyről – elsősorban a roma állampolgárok vonatkozásában – **a Magyar Helsinki Bizottság részletes jelentést adott** ki.

járás lezárultával a sértett fél bírósághoz is fordulhat, azonban ha előbb bírósághoz fordul, utána már nem kérhet a Hatóságtól is jogorvoslatot.

Ha nem csak egy egyént érint a hátrányos megkülönböztetés, hanem egy meghatározható csoportot, akkor **ún. közérdekű igényérvényesítés** keretében egy bejegyzett civil szervezet (amelynek alapszabályában szerepel az adott csoport egyenlő bánásmódhoz való jogának védelme) egy egész csoport nevében is kezdeményezheti az eljárás elindítását a Hatóságnál. A **közérdekű igényérvényesítésről itt lehet többet megtudni**.

Ha egy menekült vagy oltalmazott ügyfél az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz kíván fordulni, a beadvány leadása előtt mindenképpen érdemes kikérni a Magyar **Helsinki Bizottság** vagy a **Társaság a Szabadságjogokért (TASZ)** jogi tanácsát.

Gyűlöletbűncselekmények

Gyűlöletbűncselekmény alatt azokat a bűncselekményeket értjük, amelyeket előítéletes indokból követnek el, így ide tartoznak a rasszista vagy idegengyűlölő bűncselekmények is. A menekültek és oltalmazottak könnyen válhatnak gyűlöletbűncselekmények célpontjává, amit a magyar jogszabályok külön tényállásként büntetnek. A gyűlöletbűncselekményekkel kapcsolatos jogalkotás és joggyakorlat alakítására külön civil munkacsoport alakult jogvédő szervezetekből, amelyről itt lehet többet megtudni: **http://gyuloletellen.hu/.**
A gyűlöletbűncselekmények áldozatainak többek között **a TASZ is nyújt ügyvédi képviseletet,** amely tájékoztató kiadványt és **információs videót is készített ebben a témában.**

9. Szakmai érdekvédelem

Hogy még hatékonyabban tudják ügyfeleik érdekeit képviselni, a menekültekkel és oltalmazottakkal dolgozó szociális szakembereknek fontos tudatában lennie azoknak a jogoknak is, amelyek őket szociális munkásként és családgondozóként megilletik. A szociális munkások számára fontos szakmai egyeztető fórum a **Szociális Szakmai Szövetség (3Sz),** valamint érdemes megfontolni a szakszervezeti tagságot is. A szociális területen többek között az alábbi szakszervezetek tevékenykednek:

Szociális Területen Dolgozók Szakszervezete
Szociális Munkások Demokratikus Szakszervezete
Magyarországi Munkavállalók Szociális és Egészségügyi Ágazatban Dolgozók Demokratikus Szakszervezete

A **szociális munkások etikai kódexe** kötelezettségként tartalmazza az érdekvédelmet mind az ügyfél, mind pedig a szociális szakember saját helyzetét illetően is.

A menekültekkel és oltalmazottakkal dolgozó szociális munkások és családgondozók saját szakmai fórumot alapítottak **integrációs műhely** néven, amely a Zuglói Családsegítő és Gyermekjóléti Központban tart rendszeres megbeszéléseket. A műhely intézményrendszertől függetlenül, szakmai alapon szerveződik és nyitott minden, a témában dolgozó szakember számára. Itt a szakemberek megosztják egymással tapasztalataikat, tanácsokat adnak egymásnak, információt cserélnek és csoportos esetmegbeszélést is tartanak. Fontos, hogy minden érintett intézmény vezetése lehetővé tegye, és erkölcsileg maximálisan támogassa a részvételt ezen és az ehhez hasonló szakmai rendezvényeken.

A nemzetközi védelemben részesülő, gyakran traumatizált ügyfelekkel végzett segítő munka során talán még fokozottabb lehet az igény a szupervízióra, a szakmai személyiség karbantartására. Fontos, hogy a munkáltató támogassa a szociális munkások akár egyéni, akár csoportos formában történő szupervízióját.A szociális szakemberek érdekvédelmében való részvétel mellett nagyon fontos, hogy a

Végül, a menekült és oltalmazott ügyfelek maguk is tisztában legyen az önszerveződés, valamint az érdek- és jogvédelem lehetőségeivel. Érdemes az ügyfeleknek egy olyan szervezeti listát összeállítani, amelyen szerepelnek az ilyen jellegű tevékenységet végző szervezetek is, és amely lehetőséget ad arra, hogy ügyfeleink aktív polgárként illeszkedhessenek be a magyar társadalomba (lásd a szervezetek listáját az útmutató végén).

10. Hasznos források és szervezetek

- **Artemisszió Alapítvány**– www.artemisszio.hu Interkulturális párbeszéd elősegítése, interkulturális képzések, bevándorlók beilleszkedését szolgáló programok.
- **Baptista Szeretetszolgálat** – www.baptistasegely.hu/ Szociális és lakhatási segítség menekülteknek és oltalmazottaknak
- **Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal** – www.bmbah.hu, www.bevandorlas.hu Bevándorlással, menekültüggyel és honosítással kapcsolatos információk, ügyintézés, ügyfélfogadás, eljárási útmutatók, statisztikák.
- **Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért** – www.cordelia.hu Kínzásáldozatok rehabilitációja, pszichés segítségnyújtás menedékkérőknek, menekülteknek.
- **ENSZ menekültügyi Főbiztosság** (UNHCR) – http://www.unhcr.hu Menekültügyi szakmai anyagok.
- **Jogszabálygyűjtemények** – http://njt.hu és http://net.jogtar.hu
- **Kormányhivatali Portál** – www.kormanyhivatal.hu Hasznos nyomtatványok word formátumban is.
- **Magyar Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete** – www.macsgyoe.hu Szakmai támogatás és információk szociális szakembereknek.
- **Magyar Helsinki Bizottság** – www.helsinki.hu Menedékkérők, menekültek és hontalanok ingyenes jogvédelme, emberi jogi vetületű migrációs kérdések, szakmai anyagok, útmutatók, hírek.
- **Menedék Migránsokat Segítő Egyesület** – www.menedek.hu Szociális segítségnyújtás migránsok, menedékkérők és menekültek számára, bevándorlók és menekültek integrációja, szakmai anyagok, hírek, képzések.
- **Migráns Szolidaritás Csoport** (Migszol) – www.migszol.com Menekültek és migránsok önszerveződő érdekvédelmi csoportja.
- **Mighelp** – www.mighelp.hu Migránsok önsegítő csoportja.
- **Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat** – www.munka.hu Foglalkoztatással kapcsolatos átfogó információk.
- **Nemzetközi Migrációs Szervezet** (IOM) – www.iom.hu Migrációval, önkéntes hazatéréssel és emberkereskedelemmel kapcsolatos szakmai anyagok.
- **Református Szeretetszolgálat** – http://reformatus.hu/szeretetszolgalat/ Szociális és lakhatási segítség menekülteknek és oltalmazottaknak.

11. Ajánlott irodalom

Allport, Gordon W. (1995): *Az előítélet*. Osiris, Budapest

Banaji, Mahzarin (2003): *Rejtőzködő attitűdök és sztereotípiák*. Osiris, Budapest

Bevándorlókról – Kézikönyv segítő szakembereknek (2009): Artemisszió Alapítvány, Budapest.

Dent, Bob (2008): *Magyarország kívülről, belülről*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

ENSZ Menekültügyi Főbiztosság: Menekültintegráció Közép-Európában – Háttéranyag.

Feischmidt Margit – Nyíri Pál (szerk.) (2006): Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban. MTA Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont - Sík Kiadó, Budapest

Gillert, Arne – Taylor, Mark (szerk.) (2000): Interkulturális tanulás (T-kit 4). Európa Tanács és Európai Bizottság.

Gödri Irén (2010): Migráció a kapcsolatok hálójában. KSH NKI Kutatási Jelentések, 89, Budapest.

Hall, Edward T. (1987): *Rejtett dimenziók*. Gondolat, Budapest.

Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.) (2010): Változó migráció – változó környezet. MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest.

Hidasi Judit (2004): *Interkulturális kommunikáció*. Scolar, Budapest.

Hofstede, Geert – Hofstede, Geert Jan (2008): *Kultúrák és szervezetek – Az elme szoftvere*. VHE Kft. Budapest.

Kováts András – Rónai Gergely (szerk.) (2009): Bevándorló Budapest. Menedék Egyesület, Budapest.

Lévi-Strauss, Claude (1999): *Faj és történelem*. Napvilág Kiadó, Budapest.

Maróti Andor (2005): *Sokszemszögből a kultúráról*. Trefort Kiadó, Budapest.

Milborn, Corinna (2008): *Európa, az ostromlott erőd – A bevándorlás fekete könyve*. Alexandra Könyvkiadó, Budapest.

Nguyen Lan Anh – Fülöp Márta (szerk.) (2003): *Kultúra és pszichológia*. Osiris, Budapest

Nagy Sándor István (szerk.) (2006): *Interkulturális kommunikáció – nyelvi és kulturális sokszínűség Európában*. ELTE Lengyel Tanszék – MTA Modern Filológiai Társaság, Budapest.

Örkény Antal, Székelyi Mária (szerk.) (2010): Az idegen Magyarország – Bevándorlók társadalmi integrációja. ELTE Eötvös Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézete, Budapest.

Rédei Mária (2007): Mozgásban a világ. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Sik Endre (szerk.) (2012): A migráció szociológiája 1. ELTE TáTK, Budapest.

Sik Endre (szerk.) (2012) A migráció szociológiája 2. ELTE TáTK, Budapest.

Tóth Pál Péter – Gödri Irén (szerk.) (2005): Bevándorlás és beilleszkedés – A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón. KSH NKI Kutatási Jelentések 80, Budapest.

Udvarhelyi Éva Tessza (2007): Vándorok kultúrák között. Szerzői kiadás